

Inhoud

Inleiding		7
Deel 1	Waarom er niks mis is met extrinsieke motivatie	9
1	De intrinsieke motivatiemythe	11
1.1	Niks mis met extrinsieke motivatie	11
1.2	Natuurlijk leren is een romantisch ideaal	12
1.3	Hoe leren op school werkt	14
1.4	Het belang van motivatie in het onderwijs	17
1.5	Tijd voor een realistisch perspectief	19
2	Wat motivatie op school (echt) is	21
2.1	Wat bedoelen we met motivatie?	21
2.2	Hoe zien gemotiveerde leerlingen eruit?	22
2.3	De zelfdeterminatietheorie: wat kun je ermee?	27
2.4	Moeten ze gemotiveerd zijn, of mag het ook gewoon moeten?	32
2.5	Autonome motivatie is een groeiproces	37
3	Motivatie bij pubers	43
3.1	Hersenen onder constructie	43
3.2	Dopamine: het motivatiestofje	45
3.3	Groepsdruk en zelfbeeld	48
3.4	Creativiteit, lef en leervermogen	48
3.5	Wat kun je goed leren in de puberteit? En wat is juist lastig?	49
3.6	Het effect van hersenontwikkelingen op hun motivatie voor school	52
4	Opvoeding, achtergrond en omstandigheden	55
4.1	Opvoedstijlen	55
4.2	Recht op succes?	60
4.3	Motivatie-blokkades: als er meer aan de hand is	62
Deel 2	Wat leerlingen nodig hebben	67

5	Verbinding en autonomie	69
5.1	Autonomie ontstaat in relatie tot anderen	69
5.2	Verbondenheid als voorwaarde voor motivatie	70
5.3	De kracht van samen	75
5.4	Autonomie ondersteunen is iets anders dan loslaten	76
5.5	Grenzen geven veiligheid én verbinding	77
5.6	De autonomie-paradox	83
6	Kaders en ruimte	89
6.1	Waarom discipline motiveert	90
6.2	De kracht van routines	94
6.3	Zelfdiscipline als bron voor autonome motivatie	96
6.4	Zelfdiscipline ontwikkelen	98
6.5	Kortom: geen ruimte zonder kaders	106
7	Vertrouwen en feedback	109
7.1	Mindset	109
7.2	Self-efficacy	111
7.3	Feedback als motor voor motivatie	113
8	Inspiratie, betekenis en perspectief	119
8.1	Worden wie je bent	119
8.2	Inspiratie en interessevorming	122
8.3	Loopbaanontwikkeling en begeleiding	124
8.4	Ikigai	126
Deel 3	De kunst van motiverend lesgeven	131
9	Zonder doel geen richting	133
9.1	Motivatie begint met een doel	133
9.2	Goal-setting theory	134
9.3	Expectancy theory	135
10	Een goede les motiveert	139
10.1	Motiverend lesontwerp	139
10.2	ARCS-model	140
10.3	Afwisseling, ritme en overgangen	142
10.4	Progressiegericht werken	143
11	Werkvormen en technologie	147
11.1	De aantrekkingskracht van werkvormen	147
11.2	De werkvorm is het middel	147

11.3	Samenwerkend leren	151
11.4	Gamification	151
11.5	Technologie	153
11.6	AI	155
12	Subtief motiveren	159
12.1	De kracht van verhalen	159
12.2	Nudging	163
13	Toetscultuur en cijfers	169
13.1	Wat Magister heeft veranderd	169
13.2	Wat doet een cijfer met motivatie?	169
13.3	Mijn eerste onvoldoende	170
13.4	Minder toetsen, meer druk?	171
13.5	Is het voor een punt?	171
Deel 4	Jij maakt het verschil	173
14	Motiverend leiderschap	175
14.1	Het circumplex model	175
14.2	Presence: de kracht van echt aanwezig zijn	176
15	Wat jij denkt, doet ertoe	179
15.1	Hoe denk je over motivatie?	179
15.2	Heb jij een growth mindset?	182
15.3	Hoe denk je over je leerlingen?	185
15.4	Hoe denk je over jezelf?	190
16	Ontdek jouw motivatiestijl	197
16.1	Test: jouw motivatiestijl	199
16.2	De inspirator	202
16.3	De idealist	203
16.4	De coach	205
16.5	De sociale verbinder	206
16.6	De uitdager	208
16.7	De organisator	209
16.8	De expert	211
17	Motiverend onderwijs geef je samen	215
17.1	Leraren zijn ook net mensen	215
17.2	Samen maak je het verschil	217
17.3	Wat kun jij doen om de teamcultuur te versterken?	217

Deel 5	Tools	219
18	Troubleshooter: help ze doen niks!	221
19	Tools voor een motiverende les	223
19.1	Lesvoorbereiding	223
19.2	Entry tickets	225
19.3	Exit tickets	226
19.4	Progressiecirkel	227
20	Lesobservatieformulieren	231
21	Samen werken aan motiverend onderwijs	237
21.1	Waardenkaartjes	237
21.2	Stellingen	238
21.3	Droomschool	239
21.4	Paradoxe vragen	240
21.5	Pak een vraag	241
	Dankwoord	243
	Bronnen	244
	Over de auteur	254
	Index	255

Inleiding

'Ze waren vandaag niet vooruit te branden.'

'Ze maken geen huiswerk meer.'

'Sinds corona is het erger.'

Dit zijn zomaar wat zinnnetjes, opgevangen in een lerarenkamer. We zijn de afgelopen decennia steeds meer aandacht gaan besteden aan de motivatie van leerlingen, maar ze lijken niet gemotiveerder. Veel leraren (en ouders) signaleren dat motivatie voor school juist lijkt af te nemen.

Wat is er aan de hand? Ligt het aan ons systeem, dat nu echt zijn langste tijd gehad heeft? Is deze generatie anders dan eerdere generaties? Komt het door social media? Scholen, leraren (en soms ouders) klopten bij me aan met de vraag wat er aan de hand is en wat ze eraan kunnen doen. Met dit boek neem ik je graag mee in mijn zoektocht naar antwoorden op die vragen.

Motivatie is een groot thema. Het raakt aan bijna alles wat je als leraar doet. Er is dan ook geen simpel antwoord op de vraag hoe je de motivatie van je leerlingen kunt versterken. Er is geen wondermiddel. Er zijn wel veel knoppen waar je aan kunt draaien. Motiverend onderwijs gaat niet alleen over hoe je je lessen vormgeeft, maar ook om de omstandigheden die je schept, hoe je met je leerlingen omgaat en het gaat vooral over jou. Het maakt veel uit waar je zelf in gelooft, hoe jij jezelf ziet en hoe je je voelt voor de klas. En het helpt daarbij als je snapt hoe het voor jou en je leerlingen werkt.

Ik hoop dat dit boek leidt tot goede gesprekken in de lerarenkamer, over manieren om naar motivatie te kijken, over successen en onzekerheden. Omdat het veel motiverender is om samen aan motivatie te werken dan alleen. Ik heb dit boek geschreven als praktische gids voor leraren, maar het is ook handig voor iedereen die net als ik met leraren werkt of leraren inspireert en ondersteunt bij het vormgeven van motiverend onderwijs.

Ik geloof dat de sleutel tot gemotiveerde leerlingen niet zozeer zit in de perfecte methode, het ideale onderwijssysteem of de nieuwste innovatie. Het zit veel meer in een bewust gekozen passende aanpak, verbinding binnen teams en het gevoel dat je kunt werken vanuit je kracht. Als je de motivatie van je leerlingen wil vergroten, maakt het niet uit of je op een traditionele of vernieuwende school werkt. Het gaat erom dat je weet wat jij

belangrijk vindt en dat je werkt in een omgeving die past bij waar jij in gelooft. Dat je de ruimte voelt om motivatie te onderzoeken en ermee te experimenteren. Er zijn vele vormen van motivatie, en de ene is niet altijd voor iedereen beter dan de andere.

Intrinsieke motivatie is prachtig, maar in de praktijk kunnen we niet zonder extrinsieke prikkels. En daar is niks mis mee.

Leeswijzer

Het boek bestaat uit vijf delen:

- Deel 1 biedt een realistisch perspectief op motivatie, laat zien hoe motivatie op school werkt en hoe de ontwikkeling van de puberhersenen motivatie beïnvloedt.
- Deel 2 beschrijft de elementen die leerlingen nodig hebben om hun autonome motivatie te ontwikkelen: verbinding en autonomie, ruimte en kaders, vertrouwen en feedback, inspiratie, betekenis en perspectief.
- Deel 3 laat zien hoe je motiverend onderwijs in de praktijk vormgeeft en wat veelvoorkomende valkuilen daarbij zijn.
- Deel 4 gaat over jou. Hoe kijk jij naar motivatie, je leerlingen, jezelf?
- In deel 5 vind je praktische tools die je kunt gebruiken om motiverend onderwijs vorm te geven en met collega's over motivatie in gesprek te gaan.

Het is een praktisch boek waar je meteen mee aan de slag kunt. Pak er lekker een pen of potlood bij en gebruik het als een werkboek. Je kunt dit boek uiteraard gewoon van voor naar achter lezen. Maar als jij meer gemotiveerd raakt van een gepersonaliseerde aanpak kun je er ook voor kiezen te beginnen met de motivatiestijltest in hoofdstuk 16. Je kunt daar ontdekken welk motivatietype je bent en welke hoofdstukken voor jou het meest relevant zijn.

Om het boek prettig leesbaar en praktijkgericht te houden heb ik geen literatuurverwijzingen opgenomen. Belangrijke onderzoekers en bronnen zijn expliciet genoemd in de lopende tekst. Achter in dit boek vind je een bronnenlijst met de gebruikte literatuur per hoofdstuk.

Deel 1

Waarom er niks mis is met extrinsieke motivatie

Wat zou het mooi zijn als al onze leerlingen intrinsiek gemotiveerd waren. Het zou je werk een stuk makkelijker maken, toch? Als je al even voor de klas staat weet je dat je in de praktijk niet zonder extrinsieke prikkels kunt. Waarom dat zo is, waarom daar niks mis mee is, en waarom juist pubers ze hard nodig hebben lees je in het eerste deel van dit boek.

De intrinsieke motivatiemythe

1

Voor de klas liep een man in een legeruniform actief heen en weer terwijl hij ons, ouders, toesprak. Hij had lichtblauwe ogen, een geamuseerde glimlach en opgestroopte mouwen. Het was onze eerste ouderavond op een ROC, waar onze zoon net was begonnen aan een opleiding tot aankomend onderofficier grondoptreden. De mentor, door de studenten aangesproken met 'sergeant', legde uit hoe het eerste jaar zou verlopen. 'Alle studenten krijgen eerst een groene overall', vertelde hij. 'Na een half jaar maken ze een kennistoets. Wie slaagt, mag het uniform dragen. Wie niet slaagt, blijft in die lelijke overall lopen tot ze de toets halen. Want', hij keek ons aan met pretogen, 'er is niks mis met een beetje extrinsieke motivatie.'

1.1 Niks mis met extrinsieke motivatie

De sergeant-mentor sloeg de spijker op zijn kop. In het onderwijs wordt motivatie vaak voorgesteld als iets dat van binnenuit moet komen. Veel leraren voelen zich ongemakkelijk bij het idee dat zij leerlingen aanzetten tot leren met behulp van externe prikkels. Cijfers, beloningen en toetsen worden dan gezien als onwenselijk, of als bewijs dat het niet 'echt' is. Alsof motivatie alleen telt als het spontaan ontstaat, zonder tussenkomst van de leraar.

Onze zoon zat hiervoor op een experimentele school, die volledig inzette op intrinsieke motivatie. Het verhaal klonk prachtig: kinderen leren op eigen tempo, zonder cijfers of huiswerk, volledig gestuurd door hun eigen drijfveren. Helaas leidde dit bij hem niet tot motivatie voor schoolvakken. Hij genoot wel van de vrijheid, maar zag school vooral als een plek om met vrienden rond te hangen.

'Er is niks mis met een beetje extrinsieke motivatie'; de uitdagende, resultaatgerichte en disciplinerende aanpak op het ROC bleek precies wat hij nodig had om zijn motivatie voor leren terug te vinden. En het inspireerde mij om dit boek te schrijven.

Motivatie is een thema dat mij al tientallen jaren fascineert, zowel persoonlijk als professioneel. Het plan om dit boek te schrijven werd concreet door een uitspraak van een talentdocent. Tijdens een vergadering zei ze: 'Ik ben zo blij dat je zegt dat het niet onze schuld is dat leerlingen ongemotiveerd zijn! Dat geeft me weer moed.' Er is niets motiverender voor leerlingen dan gemotiveerde leraren. Maar helaas voelen veel leraren

zich tegenwoordig onthand. Ze krijgen het idee dat hun manier van lesgeven niet meer mag, en dat ze alles anders moeten doen. Dat maakt het moeilijk om authentiek te blijven en motivatie over te brengen.

Motivatie komt meestal niet vanzelf uit leerlingen. Bij het leren op school begint motivatie met de prikkels die leraren geven. Leraren kunnen motivatie stimuleren op vele manieren. De manier die aansluit bij jouw overtuigingen, visie en karakter zal je het beste liggen. Daarbij is de ene stijl niet beter dan de andere. Elke stijl heeft zijn eigen kracht, valkuilen en kansen. Het maakt niet uit of je traditioneel of vernieuwend bent. Wat telt, is dat jouw aanpak bij jou past. Dat jij jezelf laat zien en je eigen kracht vindt. Dat je je leerlingen prikkelt en ze op jouw manier in beweging brengt.

De uitspraak van de sergeant roept belangrijke vragen op: waarom zijn we eigenlijk zo voorzichtig geworden met extrinsieke motivatie? Hoe is het ideaal ontstaan dat leerlingen uit zichzelf zouden moeten willen leren? Waarom voelen we ons onthand of ongemakkelijk als dat niet gebeurt?

Deze vragen zijn niet alleen van nu. Ze komen voort uit een oud verhaal.

1.2 Natuurlijk leren is een romantisch ideaal

Er is een verhaal dat steeds weer klinkt op studiedagen, onderwijscongressen en op social media. Onderwijsvernieuwers, experts en begeleiders van verandertrajecten vertellen dit verhaal. Het klinkt overtuigend, raakt een diep verlangen, en motiveert docenten om alles anders te doen.

Het verhaal gaat ongeveer zo:

1. Kinderen zijn van nature nieuwsgierig en willen leren.

We krijgen beelden te zien van dreumesen die vol verwondering zand door hun vingers laten glijden. Peuters die gehurkt naar een kikker kijken. Kleuters die vol overgave torens bouwen met gekleurde blokken. *Kijk ze eens ontdekken!*

2. Dan gaan ze naar school en dan gaat alles mis.

We zien foto's van schoollokalen uit de jaren '50: kinderen in rechte rijen, een leraar met een strenge blik, een krijtbord. Misschien zelfs een afbeelding van een leraar die kennis met een trechter in de hoofden van leerlingen giet. Ons schoolsysteem is verouderd, verstikkend en onderdrukt natuurlijke nieuwsgierigheid.

De spreker deelt een persoonlijke ervaring: hoe hij zich op school verveelde en pas veel later zijn passie vond. Misschien voelen luisteraars herkenning. Hoeveel docenten in de zaal hebben niet zelf ervaren dat school soms dodelijk saai kon zijn?

3. Alles moet anders.

We moeten terug naar de oorspronkelijke staat van leren. Zoals bij de peuter in de zandbak en de kikker. Echt, kinderen willen leren. Ze zijn ervoor gemaakt. Hun hersenen staan er zelfs op ingesteld! We hoeven hen alleen maar de vrijheid te geven. Ons onderwijssysteem zit leerlingen in de weg. Als we dat veranderen, komt hun intrinsieke motivatie vanzelf terug. Het publiek knikt. Dit voelt logisch, herkenbaar en hoopvol. Wie wil er nou níét werken in een school waar kinderen van nature willen leren?

Dit verhaal wordt gretig omarmd. Ten eerste omdat het herkenbaar is. Iedereen herinnert zich wel een saaie les, een leraar die geen aansluiting vond, of het frustrerende gevoel van moeten in plaats van willen.

Maar het verhaal overtuigt ook omdat het een oud verlangen raakt. Jean Jacques Rousseau schreef in 1762 al een vergelijkbare boodschap in *Émile ou de l'éducation*. Kort door de bocht stelt hij dat kinderen van nature goed zijn, en dat de maatschappij hen bederft. Kinderen leren het beste in alle vrijheid en in de natuur. Het is belangrijk dat proces niet te veel te sturen of te verstoren. Dat bederft de puurheid van het kind. Ook dit verhaal sloeg destijds enorm aan. Rousseau heeft grote invloed gehad op de pedagogiek. Een opvallend en tragisch detail over zijn leven is trouwens dat hij zijn eigen vijf kinderen te vondeling heeft gelegd.

Zijn romantische ideaal blijft aantrekkelijk. Het appelleert aan een diep verlangen naar puurheid, ongeschondenheid, heelheid. We geloven graag dat er ooit een tijd was waarin alles beter was: een wereld zonder vervuiling, zonder stress, zonder falende scholen. En als dat verleden er niet was, dan kunnen we het misschien in de toekomst bouwen. Dit verlangen maakt ons vatbaar voor inspirerende verhalen over radicale verandering. Het raakt een emotie en motiveert om in actie te komen. En dat geeft energie, maar het is niet ongevaarlijk.

Want kunnen we wel echt 'terug' naar een natuurlijk leerproces? Is intrinsieke motivatie wel zo heilig als het lijkt? En wat als deze romantische droom ons juist blind maakt voor wat leerlingen echt nodig hebben? Het is natuurlijk mooi om te dromen over een andere realiteit, waarin scholen beter aansluiten bij wat kinderen willen leren. In de werkelijkheid hebben we het op dit moment allemaal nog te doen met de schoolsoorten, vakken en eindexamens zoals ze zijn vastgesteld. Als je je dan als school, team of leraar te veel verliest in de gedroomde werkelijkheid, ontstaat er een ingewikkelde spanning tussen 'hoe het zou moeten zijn' en 'hoe het nu is'. Die spanning kan juist leiden tot een minder motiverend leerklimaat: leraren en de schoolleiding staan dan niet meer (helemaal) achter wat ze (moeten) doen. Die dubbele boodschap is verwarrend voor leerlingen. En verwarring werkt zelden motiverend.

1.3 Hoe leren op school werkt

Natuurlijk leren versus schools leren

Jonge kinderen leren op een natuurlijke manier. Veel van wat ze leren, zoals lopen en praten, is biologisch gestuurd. Ook het ontdekken van hun leefwereld hoort daarbij. Een jong kind stopt alles in zijn mond om de texturen te ontdekken. Volwassenen hoeven hier vrij weinig voor te doen. Het kind blootstellen aan voldoende prikkels en interactie en zorgen voor een veilige omgeving is genoeg (al heb je daar als ouder je handen vol aan). Deze ontwikkeling van jonge kinderen is natuurlijk. Het zit biologisch in ons verankerd. We hebben aangeboren structuren in onze hersenen die zorgen dat we deze vaardigheden leren als we ons in een omgeving met andere mensen bevinden. Het hoeft niet expliciet onderwezen te worden. Je hoeft een kind niet de grammatica van een moedertaal uit te leggen, en je hoeft ook niet expliciet uit te leggen of voor te doen hoe je moet lopen.

Leren lezen of rekenen werkt anders. We hebben hier geen aangeboren leermechanisme in onze hersenen voor, zoals we wel hebben voor het leren verstaan en spreken van taal. Het zijn geen biologische vaardigheden, die voortkomen uit onze evolutie. Het zijn praktijken die cultureel verankerd zijn in onze maatschappij. We hebben er wel de cognitieve vermogens voor (zoals patroonherkenning of kunnen denken in symbolen), maar in een cultuur zonder geschreven woord zullen kinderen niet vanzelf gaan lezen en schrijven. Om te leren lezen of rekenen, heb je meer nodig dan in een omgeving zijn met lezende en rekenende mensen. Om deze vaardigheden te leren heb je wel expliciete instructie nodig: iemand moet je uitleggen hoe het werkt. Ook heb je bewuste oefening nodig. Het oefenen is niet biologisch gedreven; het proces van automatisering verloopt niet vanzelf. Het grootste deel van wat je in het voortgezet onderwijs leert, valt onder deze tweede categorie van cultureel bepaalde vaardigheden. Om dit te leren hebben leerlingen dus expliciete instructie en bewuste oefening nodig.

Om deze vorm van leren voor alle kinderen mogelijk te maken hebben we scholen en een leerplichtwet. Wat leerlingen op school leren, sluit dus niet automatisch aan bij het spontane leergedrag van jongeren. Daar is het ook niet voor gemaakt: het curriculum is ontwikkeld om leerlingen voor te bereiden op de rest van hun leven in de samenleving.

Jongeren leren overigens ook continu, net als peuters, op een natuurlijke en biologisch gedreven manier. Dat proces stopt niet. Experimenteren met grenzen, sociale status verkennen, risico's nemen en je losmaken van je ouders zijn voorbeelden van de natuurlijke ontwikkeltaak van jongeren. Ze leren zo wie ze zijn, hoe groepen werken en waar hun grenzen liggen. Dit is een vorm van leren die wel voor een groot deel 'vanzelf' gaat, als er voldoende prikkels, sociale interactie en een veilige omgeving zijn.

Voor leren lezen en schrijven hebben we geen aangeboren biologisch mechanisme, maar veel kinderen zijn op een bepaald moment wel nieuwsgierig naar die grappige tekenetjes waar grote mensen mee bezig zijn. Ze gaan er vragen over stellen of proberen ze na te

tekenen. Als een ouder of leerkracht op dat moment inspeelt op de interesse bij het kind, gaat het leren veel makkelijker dan als dat moment er nog niet is. Maar dat moment komt nooit uit het niets, het kind is geïnteresseerd geraakt door wat het heeft gezien en gehoord, door voorlezen, door het zien van letters in het dagelijks leven, door een leerkracht die zijn of haar naam op een tekening zet. Deze belangstelling steunt op drie belangrijke natuurlijke leerimpulsen die elkaar ondersteunen en versterken: imitatiegedrag, nieuwsgierigheid en sociale interactie.

Imiteren is misschien wel het belangrijkste leermechanisme. Jonge baby's kunnen al gezichtsuitdrukkingen en klanken nadoen. Als baby's dit doen worden hun zogenaamde *spiegelneuronen* actief. Dit gebeurt ook wanneer we iemand anders een handeling zien doen. Alsof je hem alvast vanbinnen oefent. Dit is de fundamentele bouwsteen voor de manier waarop we (sociaal) leren: *monkey see, monkey do*.

De peuter die op zijn hurken naar de kikker kijkt, wordt gedreven door nieuwsgierigheid. Kinderen hebben een sterke drang om de wereld om hen heen te ontdekken. Deze nieuwsgierigheid gaat vooral via zintuigen en beweging en is breed: ze vinden bijna alles interessant. Bij veel volwassenen blijft nieuwsgierigheid bestaan, maar de intensiteit, diepte en breedte van hun nieuwsgierigheid verschillen. Deze variatie hangt samen met iemands levensloop, karakter en ontwikkelingsgeschiedenis. In het algemeen zie je dat de nieuwsgierigheid bij volwassenen specifiek en doelgerichter is. Pubers zitten daar tussenin. Ze zijn meestal in deze fase van nature geïnteresseerd in sociale codes, groepsdynamiek, status, aantrekkelijkheid en identiteit. En hun persoonlijke interesse begint zich te vormen: hun nieuwsgierigheid wordt persoonlijker en specifiek.

In elke levensfase blijven mensen sociale dieren die vooral leren door interactie. In contact met anderen zie je jezelf en je gedrag gespiegeld: hoe reageert de ander, doe ik het goed, word ik begrepen? We zijn relationele wezens: als je je gezien en gewaardeerd voelt, leer je sneller en zet je je meer in. En in de interactie ontstaat ook de betekenis. Door met anderen te communiceren en interacties tussen mensen te observeren, leren we wat belangrijk is en waarom.

School sluit niet altijd aan

Leren op de middelbare school sluit dus niet altijd aan op wat jongeren van nature willen leren, en hoe ze dit willen leren. Het systeem biedt ook niet de tijd en ruimte om de interesse op een natuurlijke manier voor alle schoolvakken te laten groeien. Veel kinderen (maar ook niet allemaal) krijgen op een bepaald moment belangstelling voor letters; door wat ze hebben gezien en gehoord is hun nieuwsgierigheid aangewakkerd. Dit kan ook zo werken bij schoolvakken, maar voor de meeste leerlingen is daarvoor meer nodig dan op school mogelijk is. Een kind dat wel eens op vakantie naar Frankrijk is geweest, heeft waarschijnlijk meer basis voor belangstelling voor Frans dan een kind dat pas op school voor het eerst de taal hoort.

Het hangt van je visie op onderwijs af in welke mate je het een probleem vindt dat het curriculum niet optimaal aansluit op de belangstelling van tieners. Sommigen vinden het geen probleem. Zij zien school vooral als een voorbereiding op het leven in onze maatschappij. Anderen leggen meer nadruk op persoonlijke ontwikkeling. Bijvoorbeeld omdat zij kritisch zijn op de maatschappij zoals die nu is, en jongeren niet willen opvoeden tot aanpassing, maar tot vernieuwing. Ze vinden dat onderwijs vooral ruimte moet geven, en niet moet hechten aan oude principes.

Moeten of willen?

Een tegenstelling die hieraan verwant is, is die tussen de voorstanders van leren 'omdat het moet' en de voorstanders van leren 'uit vrije wil'. De eerste groep vindt dat het juist in de tienerjaren belangrijk is te leren werken voor een doel of resultaat, ook (of soms zelfs juist) als dat buiten je eigen belangstelling ligt. Je kweekt dan doorzettingsvermogen, veerkracht en discipline. Ook leer je zo dat inzet loont. De tweede groep vindt juist dat school vooral veel ruimte moeten bieden aan het ontwikkelen van persoonlijke interesses. Zij vinden het huidige systeem en curriculum bedreigend voor de ontwikkeling van nieuwsgierigheid en plezier in leren.

De meesten zitten daar ergens tussenin. Als je sterk op een van de uitersten zit met je visie, zul je er waarschijnlijk voor kiezen op een school te werken die aansluit bij jouw ideeën, omdat het anders te veel botst.

In dit boek kies ik voor een pragmatisch perspectief: hoe kun je in je huidige situatie zo goed mogelijk omgaan met de motivatie van pubers? Mijn uitgangspunt is dat motiverend onderwijs zowel bij traditioneel als vernieuwend onderwijs mogelijk is. Jij als leraar hebt invloed op hoe de context voor leerlingen voelt, zelfs binnen een systeem met vaste kaders. Motivatie gaat niet om grote systeemveranderingen, maar om hoe je omgaat met de dagelijkse werkelijkheid.

Leren is dus een natuurlijk proces, maar school is dat niet per se. Het curriculum dat we nu hanteren is ontworpen met andere doelen dan het volgen van spontane interesse. Of je dat een probleem vindt of niet, hangt af van jouw visie. Het helpt in elk geval om je eigen uitgangspunten te herkennen en daarover met collega's het gesprek aan te gaan. Hoe bewuster je kiest voor een aanpak die bij je past, hoe groter de kans dat je zelf gemotiveerd blijft. En dat helpt als je wil bijdragen aan de motivatie van je leerlingen.

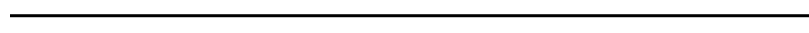

Reflectie

Zet een kruisje op de lijn: waar sta jij?

Waar is school volgens jou vooral voor bedoeld?

Persoonlijke
ontwikkeling

Vorbereiding om te
functioneren in de
maatschappij

Wat vind jij belangrijker in de tienerjaren?

Leren uit vrije wil

Leren omgaan met
dat wat moet

1.4 Het belang van motivatie in het onderwijs

Dat tieners niet altijd intrinsiek gemotiveerd zijn voor veel schoolvakken is geen modern probleem, maar een universeel gegeven. Door alle tijden en culturen heen hebben jongeren moeite gehad met gestuurd leren. Toch werd dat niet overal en altijd als een probleem gezien. In veel periodes en culturen gold school juist als een plek waar je discipline, doorzettingsvermogen en zelfbeheersing leert. Deze eigenschappen werden als waardevol gezien, en of het leerproces leuk of motiverend voelt, was daarbij niet zo belangrijk. In deze visie is school bedoeld om je te vormen tot een volwassen lid van de samenleving, en niet om aan te sluiten bij wat jij als individu op dat moment interessant vindt. Met andere woorden: motivatie is dan minder belangrijk dan karaktervorming.

In westerse landen kwam daar in de twintigste eeuw verandering in. Pedagogische vernieuwers als Montessori, Dewey en later ook Rogers en Deci & Ryan, verlegden de aandacht naar de binnenwereld van de leerling: motivatie, welbevinden, interesse en autonomie. Deze verschuiving hangt nauw samen met bredere maatschappelijke ontwikkelingen, zoals de groei van het individualisme, de nadruk op zelfontplooiing en het geloof in de eigen regie van het kind. De aanpak werd minder extern sturend, en meer gericht op het volgen van de ontwikkeling van kinderen.

In meer collectivistische samenlevingen, zoals Japan of Zuid-Korea, ligt de nadruk nog steeds op gehoorzaamheid, prestatie en doorzettingsvermogen. In deze landen wordt intrinsieke motivatie vaak minder als voorwaarde gezien om te kunnen leren. Daar is het